



რვაენი

ფრთვა

'NOTRE DRAPEAU'

საბავშვულია ნოე ჟორდანიას მიერ.

832

1968

№ 48

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

26 მაისის—50 წლისთავი.

პ. სარჯველაძე—ნოე ჟორდანიას.

№.—დამოუკიდებლობის გამოცხადება.

სილიბისტრო ჯიბლაძის სიტყვა.

ან-პანი—ბრძოლით მონაპოვარი.

უცხოელები საქარ. დემოკ. რესპუბლიკის შესახებ.

ამირანი—იმედი და რწმენა.

ა. ბ—ძე—თავისუფლების შიში.

გას—ქან—უცხოეთის პრესა ჩეხოსლოვაკიის შესახებ.

პლატონ ლეკავა—მეგობრის წერილიდან.

ვალიკვ ჩუბინიძე—ქნ მერი დადიანის ხსოვნას.

ნიკვ ურუშაძე—ფილიპე შარაძე.

ნ. ყურულიძე—ნიკიფორე (ნიკა) მელქაძე.

ალექსანდრე მელიავა. და სპე.

პარისი.

მ ა ი ს ი .

Paris.

1968

26 მაისი, ქართველი ერის და ხალხის აღდგომის, თავისუფლების და დამოუკიდებლობის დღეა.

ქართველი ხალხი პირდაპირ უშუალოთ გათვითცნობიერებული და გამთლიანებული პირველათ გამოვიდა საქვეყნო ასპარეზზე 26 მაის და მისცა დასაბამი ახალ ისტორიას, თქვა ახალი სიტყვა, გამოკვეთა თავისი სავალი გზა. მან აქ პირველათ მოიძახა მომავალს: მე ვარ ჩემი თავის ბატონი, უნდა ვიყო თავისუფალი.

ჩვენს ირგვლივ იცვლება ყველაფერი, იქსოვება ახალ-ახალი მოვლენათა ქსელი, ხდება გადაჯგუფება-გადმოჯგუფება, მთელი რიგი ისტორიული გადასხვადგრენისა.

არ იცვლება მხოლოდ ერთი მოვლენა, არ იცვლება 26 მაისი; ის რჩება იქ, სადაც დაიბადა, უცვლელათ, შეუდრკველათ, ამაყათ.

და ეს იმიტომ, რომ მისი ძირი, მისი ფესვები ღრმით არის გადგმული ქართველი ერის სულსა და გულში, მან სამუდამოდ დაიპყრა მთელი ხალხი, მან აშკარათ [დაანახვა მას სასიცოცხლო გზები.

26 მაის ქართველობა დაეპატრონა თავის თავს, როგორც ერთი მთლიანი ერი, გამოკვეთა ერთი ხალხი ჰერონი და ლხინში განუყრელი. მან სთქვა თავისი საკუთარი სიტყვა ცხოვრების ყველა დარგში: პოლიტიკაში, ეკონომიკაში, სოციალურ და ნაციონალურ ურთიერთობაში და მან ეს აღბეჭდა ვერ საქმით და შემდეგ სიტყვით—კონსტიტუციაში.

მოსკოვმა მოგვტაცა ეს სიდიადე, გასტეხა ჩვენი წყობილება, მოსპო ჩვენი თავისუფლება. ვერ მოგვტაცა მხოლოდ ჩვენი სული, ვერ გასტეხა ერის მორალი, მისი მთლიანობა, მისი გადაწყვეტილება—იყოს თავისუფალი.

26 მაისი ბუდობს თვითუღ ქართველში: ის აღარ ფრიალებს გამოჩენილათ საქართველოში. ის ფრიალებს გამოუჩენელათ ყველა ქართველში. აი ეს მორალური ძალა, ეს სულიერი სიმტკიცე და ურყევი იდეალი არის აუღლებელი სიმბაგრე. რასაც შეასკდება მტერთა იერიშები. ის თავდენია. უტყუარი თავდებია მისი საბოლოო გამარჯვების. ამ ისტორიულ სტიქიას ვერავითარი ძალმომრეობა ვერ მოსპობს, ვერ შეაჩერებს; იგი გადალახავს ყველა დაბრკოლებებს და ამათუ იმ გზით აღსდგება—26 მაისი კვლავ აშკარათ გამოანათებს და ერის მსვლელობას უშეთაურებს.

დღეს საერთაშორისო ურთიერთობა ცვალებადია, ხან ერთი ხარი ჩამორეკს, ხან მეორე. ამ ისტორიულ ზვირთთა სრბოლაში, ამ არეულ-დარეულ ხანაში ქართველი ერის პატარა ნავი გასკურავს სამშვიდობოზე მხოლოდ ერთი საშუალებით—მისი მთლიანობის შენახვით, მისი თავის თავის ერთგულებით, მისი 26 მაისით.

საქ. ს.-დ. პარ. ხაზ.-გარ. ბიურო.

28706



ნ რ ე უ რ რ დ ა ნ ი ა.

(დაბადების 100 წლისთავის გამო)

საუკუნე გავიდა იმ ბედნიერ წლიდან, როცა საქართველოს დემოკრატიულ კრესპუბლიკის პრეზიდენტმა პირველად იხილა მზის სინათლე. ამ დღის ღირსეულად აღვნიშვნა ჩვენს პირობებში თუ შეუძლებელია, არა ნაკლებ, თითოეული ქართველი ვისთვისაც ძვირფასია ეროვნული თავისუფლება, — პატივისცემით მოიგონებს მის პიროვნებას. გაიხსენებს იმ ფრიად ისტორიულ ღვაწლს, რომელიც ნ. ურდანიამ მიუზღო ქართველ ერს. იგი გამოჩნდა ქართულ საზოგადოებას პარეზზე უსაზღვრო უიმედობის ხანაში. 90 წლის რუსეთის მონობამ არა მარტო აპყარა ქართველ ხალხს სახელმწიფოებრივი უფლება და ღირსება, მან სავსებით განდევნა მმართველობიდან ქართველი ელემენტები და კანონს გარეთ გამოაცხადა სკოლა, ენა, ეკლესია. ერთი სიტყვით, ყოველივე ის რაც ერის საგანძურს შეადგენს...

ამ ხანიდან მოყოლებული მალულად, თუ აშკარად, ციხეში თუ თავისუფლებაში გადასახლებაში თუ უცხოეთში, იგი იტანდა ნივთიერ სივიწროვეს, დევნას, სულიერ ტყვეობას. — ხალასიანი იმედით, იდეური გატაცებით. გადააქვდა ბრძოლები სიტყვით, წერით, ორგანიზაციული შედეგით.

საბოლოო მიზნის მისაღწევად, — მან დაისახა მიზნათ მშრომელი მასების გათვითცნობიერება, მათი ამოძრავება, ორგანიზაციულად დარაზმვა, მათი ნივთიერი პირობების გაუმჯობესება. ერი და ხალხი, მათი ეროვნული და სოციალური თავისუფლება. აი პროგრამა, რომელიც დევნილ და სოციალურად დასამოქმედო გეგმად ე.წ. მესამე დასს, და შემდეგ სოც. დემ. პარტიას; რაღაც ადიოდე წელი დარჩა საპირო, რომ ს. დემ. პარტიის პროგრამულ პოლიტიკას, მის ტაქტიკას, არ მოჰყოლოდა მთელ საქართველოში ორგანიზაციული დაარსება და მათი პოლიტიკური ბრძოლის გაჩაღება. მთელი მაშინდელი ქართველი საზოგადოების ყურადღება მიიპყრო ახალი ძალებისგან საზოგადოებრივ მუშაობის გაჩაღება.

აი რას სწერდა გრ. ყიფშიძე «დროება» ში:

«ბევრს უგონა; საქართველოს ვეღარა იხსენის რა, მაგრამ ვინც მის ცხოვრებას აკვირდება, ის შეამჩნევს მის სიღრმეში დიდ დუღილს, რომ ჩნდება ახალი ძალა დემოკრატიისა, იბადება ახალი ხალხი ძლევამოსილი და ამ ახალი ძალის წესთაუბრია ნ. ურდანი, რომელიც შემოიჭრა ცხოვრების ასპარეზზე, ვითარცა მხსნელი გრიგალი და გაჩაღდა მძლავრი ხალხური მოძრაობა»-ო.

ხალხის ერთგული და კეთილშობილი ადამიანი, როგორც მას ახსიათებს ნ. ქ—ნია, გ. წერეთელი მიმართავს: «ნოე, იცი მე მარქსისტი არა ვარ, მაგრამ ვხედავ ხალხის გამოღვიძება ამ გზით შეიძლება და მეც თქვენთან ვარ».

დიახ, ნ. ქ—ნია მარქსისტული მოძღვრების შემომტანია საქართველოში და მისი თეორეტიკოსი, მაგრამ როგორც თვითონ აღიარებს თავის მოგონებაში, მან მარქსისტული თეორია და მეთოდი შეუფარდა ქართულ სინამდვილეს, მიიღო მისგან ის რაც შეეფერებოდა ადგილობრივ სოციალ-ეკონომიურ განვითარებას, ესე იგი მისივე სიტყვით, რომ ესტევათ მოხდა მარქიზმის «ნაციონალიზაცია»... ეს გამოიხატა ყველაზე უკეთ, გლეხობის ინტერესების სოც. დემ. პარტიის მფარველობის ქვეშ დაყენებაში, რასაც უარყოფდა მაშინ როგორც დასავლეთის. ისე რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიები.

საქართველოს სოც.-დემ. პარტიამ ნ. ქორდანის მეთაურობით ამზადა ფართე მასსები იმ დღისთვის, როცა შესაძლებელი იქნებოდა სხვა ქართულ ეროვნულ-პოლიტიკურ ძალებთან ერთად, —საქართველოს კვლავ დაებრუნებია სახელმწიფოებრივი უფლება, შედგომოდა ნაციონალურ შენობის აღმშენებლობას.

რესპუბლიკის სათავეში მისი როლის სრულყოფილად აღნიშვნა და მისი მოღვაწეობის დაფასება ყურნალის ვიწრო ფარგლებში ძნელია. აღსანიშნავია ის ზომიერება და სიფრთხილე, ერის ყველა ნაწილის გამოყენება, რაც განსაზღვრავდა მის სახელმწიფო პოლიტიკას შინ და გარეთ.

აი რას ამბობს თვით ნ. ქ—ნია:

«ჩემი მიზანი იყო რეჟიმის დამკვიდრება მომხდარიყო, ყველა წრის შერიგებით, სოციალურ და ნაციონალურ თანამშრომლებით»-ო (იხ. «ჩემი წარსული»).

ასე შეეძლო ეთქვა მხოლოდ ერის მეთაურს და არა მარტო პარტიის... ამან მოუპოვა მას საყოველთაო ნდობა და პატივისცემა.

მისგან დასახული თანამშრომლობის გატარება — შესაძლებელი გახდა იმ რეფორმებით, რომლებმაც შექმნეს სოციალური და ეკონომიური წონასწორობა და რაც გამოიხატება რესპუბლიკის კონსტიტუციაში.

საქართველოს დაცემის შემდეგ, უცხოეთში გადმობინებული პრეზიდენტი ეწეოდა შეუჩერებელ შრომას საქართველოს უფლების დასაცავათ განათლებულ კაცობრიობის წინაშე. მრავალი მისი წერილები უმთავრესად სოციალ-ისტურ და დემოკრატიულ პრესაში სათანადო გამოხმაურებას პოულობდა. ამხელდა ჩვენი ქვეყნის მტრებს. ებრძოდა რუსეთის იმპერიალიზმს და მრავალი მაგალითებით ცდილობდა გაეღვიძებია გარეშე ერთა სინდისი, ჩაეხედებია ისინი ქართული საქმის სინამდვილეში.

ომის ხანაში მან მიმართა ქართველ ერს, სადაც ნაჩვენებია გზები მისი ფიზიკურად გადარჩენისთვის.

ნ. ე.—ნია დაძაბული ყურადღებით აკვირდებოდა ქართველ ერში შესაძლებელ და მოსალოდნელ სულიერ-კულტურულ ცვლებადობას და საკითხს აყენებდა, საით მივდივართ, რა მიმართულებით უნდა იყვეს ჩვენი გზა. ამ უაღრესად მნიშვნელოვან პრობლემათა გარკვევას მან მიუძღვნა რამოდენიმე თავი «ახალ ნაწერებში».

თავისი ხანგრძლივი ცხოვრების, უკანასკნელ დღემდე.— იდგა ქედმოუხრელი, ღირსეულად, მახვილი გონებით, ცოცხალი აზრით,—მუდამ მზათ, საქართველოს ეროვნული ინტერესების დასაცავად; იგი ასული დიდების მწვერვალზე —ამ ქვეყნიდან განშორების შემდეგაც დარჩა სიმბოლო თავისუფლების, იმედის და მომავალი გამარჯვების.

პ. ხარჯველაძე.

დამოუკიდებლობის გამოცხადება.

... 1918 წ. 22 მაისს, ნოე ჟორდანიას ბათომიდან თბილისში დაბრუნდა. ბათომში ის გაწვეული იყო სეიმის დელეგაციის მიერ საზაო მოლაპარაკების გართულების გამო. ბათომიდან დაბრუნდა იმ რწმენით, რომ შექმნილი მდგომარეობა დამოუკიდებლობის გამოცხადების გადადგმას აღარ ითმენდა. საკითხის გადასაჭრელათ მოწვეული იქნა სოც.-დემ. პარტიის ცენტრალური კომიტეტის სასწრაფო სხდომა რომელსაც მან გაუყვია ვრცელი მოხსენება მდგომარეობის შესახებ, საიდანაც ერთად-ერთ გამოსავალს ხედავდა დამოუკიდებლობის გამოცხადების დაჩქარებაში. კრებამ ერთხმად გაიზიარა ეს აზრი და მიიღო სათანადო დადგენილება, რომელიც მეორე დღესვე დაეგზავნა ყველა სოც.-დემ. პარტიის ორგანიზაციებს, რაც მიღებული იქნა ურეზერვოთ.

ამავე დროს მოწვეული იყო «ეროვნული საბჭო» ს აღმასრულებელი კომიტეტი, რომლის თავმჯდომარე იგივე ნოე ჟორდანიას იყო. მისი მოხსენება აქაც ერთხმად მიიღეს და დამოუკიდებლობის აქტის შესამუშავებლად არჩეული იქნა საგანგებო კომისია.

26 მაისს დილით სასახლეში გაიხსნა ამიერ-კავკასიის სეიმის სხდომა. სეიმის დაშლის და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შესახებ—პირველი სიტყვა სეიმის სოც. დემ. ფრაქციის სახელით წარმოსთქვა ირ. წერეთელმა, რომელმაც თავის ვრცელი სიტყვა დაათავა ასე: «შექმნილი მდგომარეობა გვაულებს ქართველ ხალხს უთხრათ, რომ ის მართლ დარჩა და თუ უნდა გადაირჩინოს თავი—დაუყონებლივ უნდა გამოაცხადოს თავის დამოუკიდებლობა და შექმნას თავის სახელმწიფოებრივი ორგანო»..... ირ. წერეთლის

წინადადების შესახებ ილაპარაკა ყველა ერის და ყველა პარტიის წარმომადგენელმა, რაც დასრულდა სეიმის დაშლით 3 ს ათზე.

იმავე დღეს, იმავე სასახლის ზალაში. დღის 4 საათზე და 50 წუთზე, გაიხსნა «საქართველოს ეროვნული საბჭოს» სხდომა.

კრებას ხსნის აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ჟორდანიას, რომელსაც მთელი სხდომა ფეხზე ადგომით ესალმება და ხანგრძლივ ოვაციებს უმართავს. თავმჯდომარის ისტორიული სიტყვის შემდეგ წაკითხული იქნა «დამოუკიდებლობის აქტი», რომელიც მიღებული იყო ფეხზე ადგომით. «აქტი» მიღებული იქნა უცვლელად, რაზედაც ხელს აწერენ საბჭოს წევრები.

ამავე სხდომაზე წაკითხული იყო სია მთავრობის წევრების, შემუშავებული საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ შეთანხმებით ყველა პარტიებთან.

5 საათზე და 55 წ. «ეროვნული საბჭოს» სხდომა დაიხურა. სხდომის დახურვისთანავე «დამოუკიდებლობის აქტი» წაკითხული იქნა სასახლის აივანიდან უამრავი ზალხის წინაშე.

ზალხის აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა.

დაიწყა ზეიმი, რაც გაგრძელდა მთელ ღამეს...

№.

სილ. ჯიბლაძის სიტყვა.

საქართველოს დაშფუძნებელი კრება გაიხსნა 1919 წლის 12 მარტს.

კრება გახსნა უხუცესმა წევრმა სილიბისტრო ჯიბლაძემ, რომელმაც სხვათა შორის სთქვა:

«ჩემმა ხნოვანებამ წილად მარგუნა ამ ორმაგი დღესასწაულის ვახსნა.

ბატონებო! ნება მიბოძეთ მოგესალმოთ თქვენ! კეთილი იყოს თქვენი ფეხის შემოდგმა ამ თეთრ დარბაზში, სადაც ვინ იცის რამდენი შავი საქშენი გაკეთებულა. კურ ხეულ იყოს საფუძველი ამ ახალი სახელმწიფოებრივი შენობისა, რომლის ასაგებათ, თქვენ ბრძანდებით მოწოდებული. მეტად სერიოზულ მომენტში დაგაკისრათ თქვენ დროთა ბრუნვამ ეს თქვენი შიში მოვალეობა. ჩვენ ვხედავთ რა საშინელ რყევას და ნგრევას იწვევს არე-მარეში ეს აწყვეტილი მოძრაობა. ინგრევა სახელმწიფოები. ისპობა, თუშცა დრო-მოკმული, მაგრამ ჯერ კიდევ ძღვევამოსილი წოდებები, — ფაოტივით იმსხვრევა ტახტები ღვთის მიერ მირონცხებულთა.

რა დაეკარგეთ ჩვენ და რა შევიძინეთ ამ საერთაშორისო ორომტრიალში? პასუხი მოკლეა: დაეკარგეთ ის, რის დაკარგვა და დამსხვრევა ყოველთვის შეადგენდა ჩვენი დემოკრა-

ტის საოცნებო საგანს, წყევლა-კრულვით გადაუშვით მეფის თვითმპყრობელობა იმ უფსკრულში, რომლის პირამდე მან წამებული მშრომელი ხალხი მიიყვანა. მაგრამ ეს არ კმარა. თვითმპყრობელობის ნანგრევებზე ხალხის თვითმპყრობელობის გამაგრება—აი ჩვენი მეორე იდეალი. სრულუფლებიანი დამფუძნებელი ყრილობა...

ლოცვა-კურთხევით მოიგონებს მომავალი თაობა, მადლიერი იმითი, ვინც გადაარჩინა პატარა ნაეი მწარე ხვედრს და გამოიყვანა სამშვიდობოში ამ დიდი განძით—დამფუძნებელი კრებით.

აწი ბატონებო, თქვენ ხელთ არის ბედი ამ ჩვენი ქარცეცხლში გამოტანილი ავლადიდებისა.

ერთხელ კიდევ გისურვებ წარმატებას და თავისუფალ მუშაობას.

ბრძოლით მონაპოვარი.

ვერავენ უარყოფს იმ ისტორიულ ფაქტს, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობა გამოცხადდა საქართველოს სოციალდემოკრატიული პარტიის შეთაურობით. მაგრამ ბევრმა არ იცის, მით უმეტეს ახალ თაობებმა თუ როგორ მივედით ამ ბედნიერ დღემდე და რა ბრძოლები იქნა გადატანილი. ბევრმა მაშინდელი გადაწყვეტილება სოც.დემ. პარტიისა—ახსნა ვითარცა იძულებითი აქტი—გარეშე მოვლენათა გავლენით თავზე მოხვეული, ან კიდევ სოც.-დემ. პარტიის შიში რევოლუციის გასაღრმავებლათ, ან კიდევ ხელისუფლების ხელში ჩაგდებით გატაცება და სხვ. ეს ზერელე ახსნა, რომ მართალი იყვეს 26 მაისს აღარ ექნებოდა ის დიდი ისტორიული აქტის ღირებულება, რომელიც მას ქართველ ერმა მიანიჭა. საჭიროა მოკლეთ თვალი გადავალოთ ჩვენი პარტიის ეროვნული პოლიტიკის გზებს, მის ტაქტიკას, რომ დავრწმუნდეთ იმ სწორ, შეურყევე პრინციპიალურ პოზიციის შესახებ, რომლიდან ობიექტიურად უნდა მივსულიყავით ერთ დღეს 26 მაისამდე.

პირველად ყოვლისა სოც.-დემ. პარტიის პირველი გამოსვლა ხასიათდება ყოველგვარ ჩაგვრის წინააღმდეგ ბრძოლის აღიარებით, რაც აღნიშნული იქნა სამოქმედო პროგრამაში. სახელდობრ: ბრძოლა ეროვნულ და კლასიურ ჩაგვრის მოსასპობად. ორი ფორმა ჩაგვრისა,—სოციალური და ეროვნული ერთი მეორეს დაუკავშირდა, ერთი-მეორეს გადაესკვნა, ხოლო ტაქტიკა დასახულ მიზნების მისაღწევათ მაშინდელ პოლიტიკურ საზოგადოებრივ, ობიექტიურ პირობებს შეეთანაბრა და იმისდა მიხედვით გამოემუშავდა.

1892—1893 წლებში—დაწერილ საპროგრამო მოხსენება.

ში ნ. ქორდინია ეხება ეროვნულ საკითხსაც სადაც ნათქვამია: «... 1) ამ სახით ჩვენ მივადექით შემდეგ დასკვნას, ნივთიერი კეთილდღეობა, როგორც დედა-ბოძი ადამიანის ცხოვრების. 2) თავისუფლება მთელი ერის და თითოეული პიროვნებისა, როგორც ხელის შემწყობი პირობა უმთავრესი სურვილის მისაღწევათ და როგორც უახლოესი საგანი მოწინავე დასის მოქმედებისა»...

ამნაირად ს.-დემ. პარტიამ ააფრიალა დროშა, რომელზედაც ეწერა, თავისუფლება ხალხის... უპირველესად საქართველო თვითმპყრობელობის მოშლა, მისი დამხობა, ამიტომაც ქართველი სოც.-დემოკრატები იბრძოდნენ რუსეთის სოც.-დემ. პარტიაში და ამავე დროზე აყენებდნენ ერთა თვითგამორკვევის უფლებას, კერძოთ ქართველ ერში ეწეოდნენ პოლიტიკურ-კულტურულ მუშაობას—მისი გათვითცნობიერებისა და მომზადების მიზნით.

1903 წელს ლონდონში მოხდა რუსეთის სოც.-დემ. პარტიის მეორე ყრილობა. დაესწრენ ქართველი სოც.-დემ. პარტიის წარმომადგენლები. ირჩეოდა ერთა უფლებების საკითხი, გადაჭრული როლი ითამაშეს ქართველებმა, მათთან შეთანხმებით მიღებულ იქნა:

«მიეცეს თვითგამორკვევის უფლება ყველა ერს, რომელნიცკი შედიან სახელმწიფოში» (იგულისხმება რუსეთი). ე. ი. თითოეულ ერს ენიჭება უფლება თვით გამოარკვიოს, გადასწყვიტოს იყოს დამოუკიდებელი თუ დარჩეს სახელმწიფოს საზღვრებში—ამა თუ იმ ფორმით. ქართველ სოც.-დემოკრატებმა რუსეთის სოც.-დემოკ. პარტიაში გააჩაღეს მუშაობა ეროვნული საკითხის გარშემო, საქართველოში კი მშრომელი მასსების ორგანიზაციული დარაზმვით და ეროვნული სახეობის დაცვით, მზადდებოდა ნიადაგი ეროვნული თავისუფლების მოსახლოებლად.

1914 წლის ომის განმავლობაში საქართველ ოს სოც.-დემ. პარტიას კონფერენციები ჰქონდა ბაკურთში. ქუთაისში, გურიაში, თბილისში—ყველა შეხვედრების დროს—იმარტებოდა კამათი იმ პოლიტიკურ პირობებზე, როდესაც შესაძლებელი იქნებოდა რუსეთიდან გამოყოფა.

1917 წელს, იანვრის თვეში—გურიაში (სოფ. ჯონჯუათი), მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება: «გამოცხადდეს საქართველოს დამოუკიდებლობა, უცადოთ ხელსაყრელ პირობებს»...ო...

ეს ხელსაყრელი პირობებიც დადგა. რუსეთის იმპერიის დაშლით და რუსის ჯარის წასვლით. ქართველ ხალხს აუცილებლად უნდა ესარგებლა. ეს ბუნებრივი იყო და ასეც მოიქცა. სხვანაირი მოქმედება მისი მხრივ იქნებოდა ერის პოლიტიკურად და ეროვნულად მოუმწიფებლობის მომასწავებელი. ქართველ ერს მონობის უღელი თავის ხელით არას-

დროს დაუდგამს კისერზე, ხოლო როცა მას ძალით ადგამდნენ იგი ყოველთვის ცდილობდა მის გადაგდებას. ასეთია ქართველი ერის ისტორია და ამ შემთხვევაში იგი რუსეთისთვის გამოხატვის არ დაუშვებდა.

განვილიშა ბრძოლებმა: თეორიულ, პრაქტიკულ, ორგანიზაციულ პოზიციებზე მტკიცედ დგომამ მოგვაპოებია 26 მაისი. დაკარგული თავისუფლების აღდგენაც—დამოკიდებულია ქართველობის შეურთებლობაზე—მის შეურყვეველ სურვილზე—იყვეს თავის-თა, ის ბატონ-პატრონი.

ან-ბანი.

უცხოელნი

საქართველოს დემოკ. რესპუბლიკის შესახებ.

26 მაისის ორმოცდაათი წლისთავზე აუცილებელ საჭიროთ მიგვაჩინა გავიხსენოთ თუ რა დიდი მორალური ხასიათის დახმარება აღმოუჩინა ევროპიდან მოწვეულმა სოციალისტურმა დელეგაციამ ჩვენს ქვეყანას. მით უმეტეს საჭიროა და აუცილებელიც იცოდნენ ჩვენმა ახალმა თაობებმა, რომლებსაც უშანსპინძლებიან მრავალ გამოგონებულ ქორებით.

მათ უნდა იცოდნენ ორი უდიდესი მოვლენა, პირველი თუ როგორ შეხვდა და დადებითად დააფასა ევროპის მოწინავე პროგრესიულმა საზოგადოებამ ჩვენი ქვეყნის ეროვნული თავისუფლება და მეორე რა აღშფოთება, გაკიცხვა გამოიწვია ამავე საზოგადოებაში მოსკოვის თავდასხმამ და მისგან ჩვენი თავისუფლების მოტაცებამ.

სოციალისტურ დელეგაციაში შედიოდნენ დიდი სოციალისტები და სახელმწიფო მოღვაწენი.

მაგალითად, ინგლისიდან რამზეი მაკდონალდი, ტომას შოუ, ქალბატონი სნოუდენი. ბელგიიდან ვანდერველდე, პიუსმანსი, დებრიუკერი. საფრანგეთიდან—რენოდელი, მარკე, ინჰელსი. გერმანიიდან—კარლ კაუციკი მეუღლით.

თითველი ათგანი საქართველოში ყოფნის დროს გაეცნო მის წარსულს და აწმყოს, მის ეკონომიურ და სოციალურ ცხოვრებას. შეკრიბეს მრავალი ცნობები, რომლებიც მათ გამოაქვეყნეს პრესაში დაბრუნებისას.

აალაპარაკეს მთელი დემოკრატიული და სოციალისტური პრესა საქართველოს იურიდიულ ცნობის სასარგებლოთ. მათ ზნა გაუკაფეს საქართველოს პირველ დელეგაციას, რომელიც ევროპაში გამოვიდა.

ვინ იცნობდა საქართველოს? საუკუნის მანძილზე რუსეთის თვითმპყრობელობამ წაშალა ისტორიიდან და გუბერნიებად იხსენიებოდა. წავიდა თაობები და ნორმალურია, რომ ევროპის სათავეში მყოფ თაობისთვის იგი უცნობი

იყო... აი ამ დროს ადგილობრივად ქართული საზოგადოებრივი ცხოვრების გაცნობის შემდეგ—ეს დიდი სოციალისტები და სახელმწიფო მოღვაწენი გახდნენ ქართული საქმის დიდი პროპაგანდისტები და ვალდებულად გაიხადეს დამოუკიდებელი საქართველოს აღმშენებლობის ყველა დარგები, სოციალ-ეკონომიური რეფორმები, გაეცნოთ ევროპის საზოგადოებისთვის, გაეშუქებიათ აგრეთვე რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკა და სხვ.

ქურნალის სივიწროვე საშუალებას არ გვაძლევს ფართო განვიხილოთ ჩვენი ქვეყნის სასარგებლო მათი გამოხელა ევროპის პრესაში. დავკმაყოფილდეთ ზოგიერთი მნიშვნელოვანი დამოწმებით.

რ. შაკვდენაძე—თავის წერილში აღნიშნავს: «ქართველ სოციალისტებმა შესძლეს—ის რაც ევროპაში სახელმწიფოს სათავეში სოციალისტებმა ვერ შესძლეს. სახელდობ: სრული პარზონია სოფელსა და ქალაქს შორის. გაატარეს უმტკივნელოთ. უკონფლიქტო მიწის საკითხი. უმინაწყო გლეხობას დაურიგეს მიწები. მათ გაატარეს სოციალური კანონმდებლობა,—წრომა დაეფვა საფუძვლად რესპუბლიკის არსებობას. მისი დაცვა განისაზღვრა კონსტიტუციით... მოხდა განსაზოგადება ბუნებრივი სიმდიდრის, დიდ მემამულეთა და საუფლისწულო მიწების... ამავე დროს თავისუფლება მიეცა კერძო ინიციატივას... მუშას, გლეხს, გუშინდელ მემამულესაცკი, ერის ყველა ნაწილს შეგნებულ იქნა უდიდესი პალესისმგებლობა. შენდება სრული დემოკრატიული სახელმწიფო—სოციალისტური მთავრობის ხელმძღვანელნი».

თუ ერთა თავისუფლება ცარიელი სიტყვა არაა, თუ რომელიმე ერს ეროვნული თავისუფლება ეკუთვნის ესაა ქართველი ერი, რომელმაც დაუმტკიცა მთელ კაცობრიობას თავისი მაღალი კულტურისობა და პოლიტიკური სიმწიფე.

მე ვავეცანი მის კონსტიტუციას, მის სოციალურ და ეკონომიურ აღმშენებლობას, მე იქ რაც ვნახე, ვისურვებდი ასე აწყობილი შენახოს ცხოვრება ჩემს ქვეყანაში.

ჩვენი მიზანი უნდა იყოს კვლავ შეიქმნას ამიერ-კავკასიის თავისუფალ სახელმწიფოთა კავშირი მაგრამ ეს შეუძლებელია თუ საქართველო არ იქნა მისი ცენტრი, არ იქნა იგი თავისუფალი.

მაკდონალდი მოუწოდებს მოკავშირეებს დაუყონებლივ იცნან საქართველოს დამოუკიდებლობა»^{*)}.

პიერ რენკდელი—საფრანგეთის სოციალისტური პარტიის გამოჩენილი ლიდერთაგანი, დიდი პარლამენტარი და ტრიბუნი. ძნელია, ყველა იმ ამაგის ჩამოთვლა, რაც მან დასდო ქართულ საქმეს. პარლამენტში, მიტინგზე, პრესაში იგი იყო ჩვენი ქვეყნის არა ოფიციალური ელჩი, რომელიც თავგამოდებით იცავდა საქართველოს საკითხს...

^{*)} იხ. «ტერ ნაციონ» 16 ოქტ. 1920 წ.

უკეთებს, რა ანალიზს—საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის—წინა ხნის პოლიტიკურ მოვლენებს, ის ფართოთ იხილავს საქართველოში მომხდარ სოციალურ და ეკონომიურ ხასიათის რეფორმებს: «უდიდესი შეცდომა—ამბობს რენოდელი—რუსეთის რევოლუციონერების ის იყო, რომ მათ გადადევს აგრარული რეფორმის გატარება დამფუძნებელ კრების მოწვევამდე. გლეხობა მოუთმენლად მოელ ო. და რევოლუციიდან მიწას, ასე იყო ეს რუსეთში— ასეთივე მდგომარეობა იყო კერძოთ საქართველოში. ქართველი სოციალისტები აღმოჩნდნენ უფრო რეალისტები, მათ მაშინვე აუღეს ალღო მდგომარეობას, და ჯერ კიდევ ამიერ-კავკასიის სეიმის დროს დაიწყო მიწის რეფორმისთვის მუშაობა. საკმარისი იყო ჩამომართმევ კომისიების შექმნა, მიწების გაზომვის დაწყება და გლეხობის ნდობა წინასწარ დამისახურა ქართველ სოციალისტებმა, რომლებიც შემდეგ მოექცენ დამოუკიდებელ საქართველოს სათავეში და დაწყებული რეფორმა დაამთავრეს... მემამულეთ დაუტოვეს—თავის საყრდენი სარჩო, —ჩამორთმეული მიწები გადაეცა უმიწაწყო გლეხობას. საუფლისწულო და დიდი მამულები—გადავიდა სახელმწიფოს ხელში და ამავე დროს ბუნებრივი სიმდიდრენი. მოხდა სრული აგრარული რევოლუცია—სისხლის დაუღვრელად, მშვიდობიანათ. ამაში ქართველ სოციალისტებმა გამოიჩინეს გონიერება, ჭკუა და შორსმჭვრეტელობა. გლეხობა გახდა საიმედო ძალა ახლად დაარსებულ დემოკრატიულ რესპუბლიკისთვის...

იხილავს რა სოციალურ კანონმდებლობას რენოდელი აღნიშნავს—მუშათა ინტერესების დაცვა—კონსტრუქციით უზრუნველყოფილია; პროფესიონალური კავშირები დაკანონებულია. შრომის სამინისტრო მოწოდებულა დაცვას შრომა, შრომის კანონები... რენოდელი იხილავს ამავე დროს საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობას, მოითხოვს საფრანგეთის მთავრობისგან მის იურიდიულად ცნობას... »)

ემილ ვანდერველდე. «პირველი სოციალისტური მთავრობა»... ამ სათაურით ბრიუსელის სოციალისტურ ჟურნალ «პოპლ»-ში ვანდერველდე ათავსებს წერილს, სადაც სხვათა შორის ამბობს: «ომის წინა წლებში, რომ დასმულ იყო საკითხი მეგობრებში, თუ სად, ევროპის რომელ დიდ ქალაქში შედგებოდა პირველი სოციალისტური მთავრობა, ზოგი დაასახელებდა ლონდონს, ზოგი პარიზს, ბერლინს, სტოკოლმს თუ ბრიუსელს, მაგრამ ვინ იფიქრებდა საქართველოს სატახტო ქალაქზე—თბილისზე? მაშინ, როდესაც სწორედ ამ ქალაქში აღიმართა დროშა სოციალისტური და დაიწყო ნამდვილი დემოკრატიული წყობილების მშენებლობა—უდიდესი

*) «ლო პროგრე დე ლიონ». 18 ნოემ., 21 ნოემ., 24 ნოემ., 28 ნოემ., 5 დეკ., 20 დეკ. 1920 წ.

საფეხური სოციალიზმისა; და ეს მოხდა არა აჯანყების გზით, არა სისხლის ღვრით, არამედ ხალხის სუვერენული უფლების აღიარებით, მისი სურვილითა და ნებისყოფის სრული გამოვლინებით.

ჩვენმა მეგობრებმა, ქართველ სოციალ-დემოკრატებმა ჩამოაყალიბეს დამოუკიდებელი საქართველოს ნაციონალურ თავისუფლების ფარგლებში ჭეშმარიტი დემოკრატიული იდეები. აგრარული რევოლუცია, რადგან ყველა ყოფილ სამეფო გვარეულობის და დიდ მემამულეთა მამულები ჩამორთმეულ იქნა უსასყიდლოთ—დარიგებული ღარიბ გლეხობაზე.

1918 წლის სოციალური და აგრარული რევოლუცია—რომელიც მოხდა საქართველოში, არ არის სოციალისტური—არამედ დემოკრატიული, მოხდენილი სოციალისტების მიერ... შეფარდებული ქვეყნის რეალობასთან, მის შესაძლებლობასთან, ამაშია ქართველი სოციალ დემოკრატების უაღრესი გონიერება და სიბრძნე...

მთავრობის ეკონომიური პოლიტიკა იძლევა დიდ დადებით პერსპექტივებს ქართველი მუშათა კლასის ინტერესების, მთელი ერის ეკონომიური წარმატების. მაგრამ მიზნის მიღწევა შეუძლებელია თუ საქართველოს არ ექნა საერთაშორისო სტატუსი, უფლება, თუ იგი არ იქნა ცნობილი ყველა სახელმწიფოების მიერ»¹⁾.

ვანდერველდე იყო ბელგიის სოციალისტური პარტიის უდაო ლიდერი. არა ერთჯერ საგარეო საქმეთა მინისტრი და მთავრობის თავმჯდომარე. ევროპის პოლიტიკურ ასპარეზზე იგი იყო მნიშვნელოვანი პიროვნება. მისი დახმარება საქართველოს იურიდიულ ცნობისთვის—დიდია.

კარლ კაუცკი, ევროპაში დაბრუნებისას გამოსცა ცნობილი წიგნი: «საქართველო, გლეხთა სოციალისტური რესპუბლიკა». ქართველი მკითხველი განცვიფრებას ეძლევა—როგორ შესძლო ავტორმა რამოდენიმე თვის განმავლობაში ჩვენი ქვეყნის პირობების ასე საფუძვლიანად და ასე დაკვირვებით შეთვისება. ეს არის საუკეთესო ნაწერები რაც კი დაწერილა ევროპაში თანამედროვე საქართველოზე. მაგრამ მისი ღირსება მარტო საქართველოს საკითხით არ განისაზღვრება. ჩვენმა პრობლემამ, საქართველოში სოციალისტური დემოკრატიის გაბატონებამ და მისმა პოლიტიკამ საშუალება მისცა კაუცკის ნათლად გაერკვია საზოგადო და საკირობოროტო საკითხი: ეკონომიურად ჩამორჩენილ ქვეყანაში სოციალისტური ხელისუფლების შესაძლებლობისა და მისი დადებითი როლისა...

კ. კაუცკი იყო განუყრელი მეგობარი საქართველოსი, იგი არ ზოგავდა არც დროს, არც ძალას, თავისი ავტორიტეტული ხმა არ აემალლებია ქართული საქმის დასაცავად...

¹⁾ იხ. «ლო პოპლ». ბრიუსელი, 20 ოქტ. 1920 წ.

ველოდან დაბრუნების შემდეგ აღწერეს, მისი წარმტაცი ბუნება შესაფერი სიტყვებით. გააცნეს ევროპის საზოგადოებას ქართველი ხალხის კულტურა, სტუმართმოყვარეობა, ზნეჩვეულებანი, ტრადიციები და სხვ.

თუ მაღალ პოლიტიკურ წრეებშიც საქართველოს სახელი დავიწყებული პქონდათ. მცირე დროს მანძილზე ის განდაცნობილი და თუ 22 სახელმწიფომ ის იცნო იურიდიულად, ამაში განსაკუთრებული წილი მიუძღვის სოციალისტურ დელეგაციას. მათი წევრების გავლენას მაღალ სახელმწიფოს სფეროებში.

დაეცა უსწორო ბრძოლაში საქართველო. სოციალისტურმა და დემოკრატიულმა პარტიებმა გამოსთქვეს თავიანთი აღშფოთება რეზოლიუციებში, მიტინგებზე, კრებებზე. აღნიშნეს ვერაგული თავდასხმა საქართველოზე. დასავლეთის საზოგადოებრივ ზარმა—ნამდვილი გასამართლება მოახდინა მოსკოვის. გამოუტანა სასტიკი განაჩენი, დაპკმომისი იმპერიალისტური მტაცებლური პოლიტიკა. ქართველერს სრული თანაგრძნობა გამოუცხადა.

მათ ამხილეს სიცრუე. სიყალბე, მუხანათობა, რაც გამოჩნდა საბჭოთა რუსეთის მხრივ—ომში, პატარა საქართველოს წინააღმდეგ. ყველანი ერთხმად აღიარებენ ქართველი ერის უდაო უფლებას დამოუკიდებლად არსებობაზე და მოითხოვენ გაყვანილ იქნას რუსის ჯარები საქართველოდან...

გავიხსენოთ აქ ზოგიერთი მათგანი:

მე-2 ინტერნაციონალის ეგზეკუტივი 19 მარტი 1921 წ.
ვენის სოციალისტური კონფერენცია 27 თებერ. 1921 წ.
ინგლისის მუშათა პარტიის კონგრესი. 22 ივნისი 1921 წ.
ბელგიის სოციალისტური პარტია—10 ივლისი 1921 წ.
საფრანგეთის სოციალისტური პარტიის მანიფესტი 1 ივნისი 1921 წ.

ამავე პარტიის საპროტესტო რეზოლუცია 30 მარტი 1921.
შვეციის სოციალისტური პარტია 3 მარტი 1921 წ.
დანის სოციალისტური პარტია. სექტემბერი 1921 წ.
ისპანიის სოციალისტური პარტია. 7 მარტი 1921 წ.
ჩეხო-სლოვაკიის სოციალისტური პარტია. 25 თებ. 1921.
იტალია, ავსტრია, პოლონეთი, ხორვატია, სლავონია, ლატვია, შვეიცარია.

მრავალი წერილები მოთავსდა პრესაში: კარლ კაუცკი, რენოდელი, დებრუკერი, პოლ ბონკური, ვანდერველდე, მარკე, ბრანტინგი და სხვები. გამოჩენილი პუბლიცისტები, ჟურნალისტები, დეპუტატები ყველა ქვეყნებში—გმობენ, კიცხავენ მოსკოვის საქციელს...^{*)}

^{*)} კრებული: «სოციალისტური ინტერნაციონალი და საქართველო».

ჩეხო-სლოვაკიის პარლამენტის თავმჯდომარე ფ. სოუკუპი სწერს:

«ჩეხო-სლოვაკიის ერმაც განვლო თავის ისტორიის მანძილზე საშინელი ტრადედია. სამასი წლის წინათ ჩვენ ამოგვშალეს ვეროპის ისტორიიდან. კაბსტურგის დინასტიამ დაგვადო ჩვენ საფლავის ლოდი, წავგართვა ჩვენი მიწა-წყალი, განდევნა ასი ათასი ჩვენი საუკეთესო შვილები უცხოეთში. დასწვა ჩვენი ლიტერატურა, ფეხქვეშ გათვლა ჩვენი ერი და მე-18 საუკუნის დასასრულში უმაღლეს ტანჯვაში მყოფი ჩვენი ერი გაკრულ იქნა გოლგოთაზე. ავსტრია-უნგრეთმა დაატრიალა ტერორი და ტანჯვა-წამება.

მაგრამ დაბოლოს ჩვენ მაინც გავიმარჯვეთ. დღეს საქართველოც უსახდროთ ტანჯულია. მაგრამ ნუ დაგავიწყდებათ ქართველო მეგობრებო, რომ თქვენ ბრწყინვალე წარსული გაქვთ. დღეს არა ხართ მარტო, როგორც არ ვიყავით მართო ჩვენ.

ქედს ნუ მოიხრით მტრის წინაშე, გააგრძელეთ ბრძოლა და საქართველო აღსდგება ისევ ისე, როგორც ავდექით ჩვენ ჩეხო-სლოვაკელები»... *)

გაივლის დრო და განათლებული კაცობრიობის მოთხოვნილება დამოუკიდებელი საქართველოს აღდგენისთვის გამიიღებს ნაყოფს. მიმდინარე ეპოქის ქარტახილს ვერ გადაურჩება ერთადერთი დარჩენილი კოლონიალური იმპერია და მის ნანგრევებზე დამყარდება თავისუფალ ერთა და ხალხთა ნამდვილი კავშირი...

ი მ ე დ ი დ ა რ უ მ ე ნ ა .

(26 მაისის—50 წლისთავზე)

იმედი სიცოცხლის მშვენიერი ძალაა, გულის უხილავ სიღრმეში ჩამალული, გრძობისა და გონების შემაერთებელი, მათი მოძრაობაში მომყვანი. უიმედო მებრძოლი, წინასწარ დამარცხებულია, ჯარი იმედგაცრუებული—მისი ბრძოლა წინასწარ წაგებულია. იმედს კი ასახდომეს რწმენა სიმართლისათვის, კეთილი საქმისთვის თავდასაღებად, უსამართლოების დასათრგუნავად. იმედი და რწმენა ქართველი ხალხის გულში შედუღებული—მუდამქამს მიუძღვის მას გაშლილი დროშით, წარსულის ბრწყინვალე მაგალითებით და გამოცდილებით,—მომავალში თავისუფლების აღსადგენათ. მან კარგად იცის, რომ თუ ეს ადამიანური საგანძური დაჰკარგა,—იგი დაეშვება, სულიერად დაბეჩავდება, დაკნინდება, სამუდამოთ სხვის საწველ ფურად გახდება, მუდამ მოწონის უღელში დარჩება, ამიტომაც იგი იმედს ელოდ იაყვება, უფროსნილდება.

*) იხ. «ბრძოლის ხმა» № 16. 1931 წ.

ტყვილა კიარ მღერის:

«უკვდავებისა წყაროვო,—
ნაყდენო ოქროს მილითა,
შენთამაც ყოფნით გამაძლო,
შენთამაც წოლა დილითა»...

ჟამსა განსაცდელისა, ერის მძიმე სატიკივართა ფონზე, ყოფილა, არის და იქნება თითუელი გულგატეხილი, ხელჩაქნეული, სულწასული, მოუთმენელი, ქედმოხრილი,—გაბატონებულის წინაშე მუცლით მხოხავი კალმოსანიც. წარჩინებულიც, დიდიც და პატარაც. მაგრამ ამავე დროს ხალხის გულის სიღრმიდან სიტყვა-კაზმულად იმედისა და რწმენის ნაპერწკლები, ვითარცა ცეცხლის ალი მოსდებია, გაფანტულა და კვლავ წყურვილი და სურვილი თავისუფლების მოპოებისა გაზრდილა და აზვირთებულა:

«შენ ჩემო დიდო იმედო,
კოშკო ნაგებო კირითა,
კახეთს მოჭრილო ისარო,
ქალაქს ნაღებო ინითა».

თითუელი ქართველის ფიქრები იმედით იარაღდება, მისით სულდგმულობს, მოქმედებას აძლევს უსახლგრო გაქანებას. მისთვის დაბრკოლება არ არსებობს, ბრძოლ აწი ჩაბმული მიისწრაფვის თავისუფლებას დაეწაფოს. დაეუფლოს, გადაიძროს ჩაგვრის უღელი. განა ამ იმედის და რწმენის დროშით არ დასძლია მან ყოველგვარი დაჩაგვრა, აიტანა ტანჯვა-წვალება და საუკუნეთა მანძილზე გამოიარა საწინელი ქარცეცხლი, გადაარჩინა თავისი ვინაობა?.. განა ტანჯვა-წამებას კიდევ უფრო არ გაუჟაქებია—მისწრაფებდა. საშუალებათა ძებნა უცხო მონობისგან თავის დასალწვავად?..

სანამდის მეცნიერთა და მკვლევართა კალამი შეეხებოდა შოთას ბრძნულ სიტყვებს: «ჭირსა შიგან გამაგრება ისე უნდა ვით ქვეითკირსა»... ხალხმა იგი შეითვისა, შეიფერა, ჩაწვდა მისი მნიშვნელობის სიღრმეში. აფერილა დროშა იმედის და ყოველ მწუხრის დღეებში მას იმეორებს განუწყვეტლივ, შეუჩერებლად

დიახ. ხალხი ცხოვრობს იმედით, იმედია, რომ აზრს სუქდს, გონებას ამაგრებს, ფიქრებს რომ წარმოშობს. მოძრაობის ფრთებს შლის. ტყვილა კი არ უთქვამს ჩვენს დიდს პოეტს:

«იმედო, ნუთუ ღმერთი ხარ, რომ ფიქრი ყოვლის შენკენ პრბის, რომ ჩვენი სოფლად სიცოცხლე უშენოდ არა ნათლდების?»

იმედს ხალხი ადარებს კირით ნაგებ კოშკს. მრისხანე ქარიშხალი. რომ ვერ არყევს, მტრისგან ნასროლი ტყვია ამაოდ, რომ ასკლდება და ამაყად სდგას თავის ადგილზე. იმედს იგი ადარებს წმინდა ვარსკვლავიან ცას და დილით მზის სხივებს: «ცა წმინდა ვარსკვლავიანო.

მზე დაფენილო დილითა».



30280

აქედან ცხადია იმედი ხალხისთვის უდიდესი საგანძურია, მისი ერთგული თანამგზავრია, მის ყოველდღიურ ქმედობას, დინამიზმობას და გამძლეობას აძლევს. უმისოდ მისი ცხოვრება ფრთაშეკვეცილი და განწირულია. მისთვის იმედი უკვდავების წყაროა...

ამა თუ იმ ეპოქის ეროვნულ ჩაგვრის დროს ხალხი ქმნის ლეგენდებს, თქმულებებს, ანეგდოტებს, სარკასტულ სიმღერებს—ადიდებს წარსულს—ბრწყინვალეობას, ამხელს და ამ. უღვენებს ხალხის მწარე სულისკვეთებას—იმედით და რწმენით მოსავეს მომავალს...

განა დღესაც ხალხის გულის სიღრმეში არ ანთია ცეცხლი იმედის?—არა, მას არ დაუკარგავს რწმენა და არც არასდროს დაკარგავს, რომ ერთდღეს მისთვის გამოანათებს მზე და 26 მაისის გამთბარი სხივები—დაეფრქვევა საქართველს მინდორ-ველებს...

ამირანი.

თავისუფლების ზიზი.

ჩეხოსლოვაკიაში მომხდარი პოლიტიკური მოვლენები და მისდამი ე. წ. «სატელიტების» საზოგადოებრივი მოძრაობის დადებითი გამოძახილი, ისე როგორც ევროპის დემოკრატიული პრესის თანაგრძნობა აფიქრებს და აშინებს მოსკოვს.

ნახევარი საუკუნის მანძილზე დიქტატურა გამოდიოდა და დღესაც გამოდის თითველ ერთა ნაციონალურ ინტერესების, უფლებების დამცველად. მაგრამ ეს შორს, აზია-აფრიკის ქვეყნებში, რათა იქ თავის პოლიტიკური გავლენა გაამეფოს. ხოლო როცა მის ბანაკში მოქცეული ფრი—მოისურვეებს საკუთარი გზით სიარულს, ის ცდილობს მას წინ აღუდგეს.

რა გამოირკვა?

გამოირკვა, რომ ჩეხოსლოვაკიის ერს აღარ სურს მოსკოვის კარნახის ქვეშ გააგრძელოს თავის სახელმწიფოებრივი ცხოვრება. თვით კომუნისტური პარტიის რიგებიდან აღიმართა დროშა, რომელზედაც აწერია სიტყვის, კრების, აზრის თავისუფლება. ამ მოთხოვნას მხარი დაუჭირა მთელმა ხალხმა, უბრძოლველად, უიარაღოთ, საზოგადოებრივი აზრის ამოძრავებით და დაწოლით, მისი მოთხოვნით.—ჩამოაბრძანეს ტახტიდან მოსკოვის ერთგული პრეზიდენტი ნოვოტნი. აღმოჩნდა, რომ ჩეხოსლოვაკიის ერში იყო შენახული მძლავრი დემოკრატიული ტრადიცია, მას ხომ ოცი წლის მანძილზე მართავდა ხალხისგან არჩეული პარლამენტი და მთავრობა. სუბიექტიურ მისწრაფებას, თან დაერთო ობიექტიურად მართველობის სისტემიდან შექმნილი მდგომარეობა. სახელდობ პერმანენტული ეკონომიური კრიზისები. მოს-

კვება თავს მოახვია ევროპიელ, ინდუსტრიულ ურ დაწინაურებულ ქვეყანას თავისი ეკონომიური პოლიტიკა, — შეუფერებელი ადგილობრივ პირობებთან, რამაც ვერ დააწყარა ხალხის კეთილდღეობა.

გამოაშვარადე მისი სიკოტრე. ეს კიდევ უფრო აშკარა გახდა, როცა მოსკოვი თვით გახდა იმულებული გადმოეღო კაპიტალისტურ სისტემიდან ზოგიერთი ეკონომიური საწყისები. ჩეხო-სლოვაკიამ შეიმუშავა ახალი ეკონომიური რეფორმა უფრო დემოკრატიული და ლიბერალურ საფუძველზე. რომლის გატარებას ხელს უშლიდა მოსკოვის ერთგული ნოვოტნი. ახალი სამოქმედო გეგმა ჩეხო სლოვაკიის კომპარტიისგან რადიკალურად დაპირისპირებულია. წინააღმდეგობაშია საბჭოთა დიქტატურის პრაქტიკასა და იდეოლოგიასთან. თუ სრული დემოკრატიული წესები ერთობლივ არაა აღიარებული. მაგალითად ოპოზიციონური პარტიის არსებობა, როცა წერის და აზრის თავისუფლება მოცემულია, შეუძლებელია დაწყებული ევოლიუცია თავის ლოლიკურ დასკვნამდე არ მივიდეს და სრული დემოკრატიზაცია არ დამყარდეს...

რამი გამოიხატა ჯერჯერობით მოსკოვის შიში და ნერვიულობა?

დრებდენში კონფერენცია, შემდეგ ცეკას პლენუმი, პრესა გამოყენებული იქნა ერთგარი გაფრთხილების გამოტქმით, ცნობილ ფრაზეოლოგიით, გერმანიის რევენშიზმის და მილიტარიზმის საფუძის აღნიშვნით...

ჩეხო სლოვაკიის ახალ ხელმძღვანელობამ უპასუხა, რომ მისთვის არ არსებობს ასეთი საშიშროება, ბონის მთავრობასთან სავაჭრო ხელ შეკრულებას კარგი პირო უჩანს და დიპლომატიური ურთიერთობაც ნორმალურად მიმდინარეობს. მოსკოვს შეუძლია მიმართოს ეკონომიურ რეპრესიებს. მაგრამ ამით იგი ჩეხო სლოვაკიას გადაისვრის დასავლეთისკენ, რაც მის ანგარიშში არ უნდა შედიოდეს. ეს სტრიქონები რომ იწერება მოსკოვი იწვევს სათათბიროთ თავის ერთგულთ მოსკოვში, გარდა რუმინიისა და ჩეხო სლოვაკიისა. მოსკოვს სურს თავი დაიზღოს. რათა სხვებს არ გადაედვას ჩეხო სლოვაკიის მაგალითი...

ასეთი და რავალი მანიოვრებია მოსალოდნელი. მაგრამ მიმდინარე საერთაშორისო პირობები არ არის მოსკოვის მხარეზე. პირიქით ყველაფერი იმას მოწმობს. რომ დაწყებული ევოლიუცია გაღრმავდება და გაძლიერდება.

საბოლოო ანგარიშში იგი უდიდეს გამოძახილს იპოვის — თვით საბჭოთა რუსეთში დაწყებულ პოლიტიკურ-სოციალურ ძვრებზე, მათზე მოახდენს გავლენას და დააჩქარებს დიქტატურის რეჟიმის გადაგვარებას.

ა. ბ—მე.

შეხვედრის კრება ჩეხოსლოვაკიის შესახებ.

ჩვენი მკითხველისთვის უსათუოდ დიდ ინტერესს წარმოადგენს ჩეხოსლოვაკიაში მომხდარი პოლიტიკური მოვლენები.

ჩვენ აქ მოგვყავს ზოგიერთი საინფორმაციო ხასიათის ცნობები, რომლებიც ნათელს ფენენ პრალაში დაწყებულ რეჟიმის ევოლიუციას.

ჩეხოსლოვაკიის კომპარტიის ორგანო «რუდე პრაო» სწერს: «საჭიროა რადიკალური ცვლილება, უკანასკნელ წლებში ჩვენი პრესა გამუდმებით ლაპარაკობდა სოციალისტურ დემოკრატიის გაღრმავებაზე და გაფართოებაზე. ამ ფრაზეოლოგიის ქვეშ იმალება სინამდვილე პიროვნული ამბიციის ხელისუფლებაზე, რომელიც პარალიზაციას უშვებოდა ხალხის ინიციატივას და ქმნიდა მასში პოლიტიკურ გულგრილობას. სოციალიზმს შეუძლია შექმნას ნამდვილი დემოკრატია, ძალა რომელიც გახდება ხალხთა მიმზიდველი».

იმავე ორგანოში ჩეხოსლოვაკიის კომპარტიის ახალი მდივანი აცხადებს: «ჩეხოსლოვაკიის კომპარტიას აქვს სრული უფლება—იაროს თავის საკუთარი სოციალისტური გზით, ის არ დაუშვებს თავის შინაურ საქმეებში სხვების ჩარევას, საიდანაც არ უნდა მოდიოდეს იგი».

ეს სიტყვები აშკარად მეტყველებენ იმ დამოუკიდებელ პოლიტიკურ მიმართულებას, რომელიც გაბედულად აიღეს ჩეხოსლოვაკიის ახალ მართველებმა.

იხილავს რა ახალ მიმართულებას ფრანგი აკადემიკოსი ფრ. პონსე, ფრიად გარკვეული საგარეო პოლიტიკაში, აღნიშნავს: «დუმჩევის სამოქმედო პროგრამა აღიარებს: აზრის, სიტყვის, კრების თავისუფლებას, ადამიანისთვის პიროვნულ უფლებების მინიჭებას, პარტიების არსებობას, დემოკრატიული წესით მოქალაქეთა უფლებას საზოგადო საქმეში. ეს აღარ არის კომუნისტური პროგრამა, არამედ სოციალდემოკრატიული. რამდენიც არ უნდა გვიმტკიცონ, რომ თითქოს მოსკოური იდეოლოგია გრძელდება, ჩეხოსლოვაკია რჩება ვარშავის სამხედრო პაქტის და ეკონომიური კავშირის წევრი. არსებითად ჩეხოსლოვაკია, როგორც რუმინეთი, გამოუსული არიან მოსკოვის გავლენის სფეროდან. კიდევ მეტი, ჩეხოსლოვაკიაში დაწყებულია რეჟიმის სრული ევოლიუცია, რომელსაც საფუძვლად უდევს სხვადასხვა მიზეზი, პირველად ყოვლისა დროთა ვითარებაში რეჟიმი გაიცივითა, გამოიფიტა, ცვალებადობას განიცდის, იგი ველარ უძლებს დროს სიხანგრძლივს, მით უმეტეს ძალადობაზე დაყრდნობილი.

მეორე—ახალი თაობა, რომელსაც სურს გაარღვიოს ზღუდეები, მოიპოვოს თავისუფლება, იაზროვნოს თავისუფლად. იგი ფიქრობს საკუთარ კეთილდღეობაზე, მომავალზე, არსებულ სისტემამ ვერ დაამყარა კეთილდღეობა, ახალმა თაობამ დაჰკარგა არსებულზე იმედი. უმთავრესია მანაც საბჭოთა ეკონომიური სისტემა, რომლისგან ჩეხო-სლოვაკია აღარ მოეღოს ხსნას, მას აქვს თავისი გეგმა, თავისი საკუთარი ეკონომიური პოლიტიკა»-ო...

«ქურნალ დე ქენევე» ითვალისწინებს იმ დაბრკოლებებს, რომლებიც შეიძლება წინ აღუდგენ ჩეხო სლოვაკიაში დაწყებულ ევოლუციას, ეს იქნება მხოლოდ გარედან: «საბჭოთა ხელმძღვანელებს არ ძალუძთ შეაჩერონ ეს შინაგანი ევოლუცია—ჩეხო-სლოვაკიაში თუ დუმჩეკმა მისცა ერთგვარად პირობა მოსკოვს, რომ იგი დარჩება მოსკოვთან საერთო კავშირში, ეს სიფრთხილე ადვილი გასაგებია, არსებითად გერმანიის საფრთხილელაშ მოსკოვის ხელში დაჰკარგა თავის მნიშვნელობა. პრალა შეეცდება აღადგინოს კავშირი ბონთან. თუ რუმინეთი განშორდა მოსკოვს ნაციონალურ ხაზზე, ადრე თუ გვიან იგიც გაჰყვება ჩეხო-სლოვაკიის და გადავა მართველოზის დემოკრატიულ წესებზე»-ო...

აღსანიშნავია—ახალი მთავრობის საგარეო საქმეთა მინისტრის განცხადება, რომ «ჩეხო-სლოვაკია სრულ იად არ თვლის გერმანიას რევანშიზმის და მილიტარიზმის განსახიერებათ... ფედერატიულ გერმანიასთან სავაჭრო მისიების გაცვლამ დიდი შედეგები გამოიღო»-ო.

უკანასკნელ ხანებში უნგრეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, რომელიც სტუმრად იყო პარიზში განაცხადა, რომ ის «სავსებით იწონებს ჩეხო-სლოვაკიაში მომხდარ ცვლილებებს».

იუგოსლავიის განეთი «ვიესტნიკი» აღიარებს: «იუგოსლავიის შემთხვევის შემდეგ 1948 წელში, სოციალიზმს აღმოსავლეთ ევროპაში არ შეეძლო დარჩენილიყო ისე, როგორც იგი იყო აქნობამდე. ჩეხო-სლოვაკიის შემდეგ არ შეიძლება სხვანაირი წინანდელი მდგომარეობა»-ო...

ცნობილი ქურნალისტი კლოდ პარმელი («ესტ უესტ»-ში) არკვევს ჩეხო-სლოვაკიაში დაწყებულ პოლიტიკურ ცვლილებადობას, და მის შანსებს ასკვნის:

«ჩეხო-სლოვაკია, როგორც პოლონეთი არ იმყოფება ორ კომუნისტურ სახელმწიფოს შორის—გერმანიის საშიშროების შანტაჟის მსხვერპლი—ამხრივ იგი არ საჭიროებს საბჭოთა რუსეთის დახმარებას. ამას გარდა ჩინეთ-მოსკოვის კონფლიქტის გამო საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის მთლიანობა დარღვეულია, დისციპლინა ღრმად და შერყეული; კომუნისტური პარტიები უფრო თავისუფლად არიან—თავიანთ მოქმედებაში. ე.წ. სატელიტებს ერთგვარი ავტონომია აქვთ მინიჭებული საერთაშორისო პოლიტიკურ ასპა-

რეზნე. ამის მაგალითია—რუმინია. მსგავსად საბჭოთა რუსეთისა, ჩეხო-სლოვაკიამ გამოიშუშავა თავისი საკუთარი ეკონომიური რეფორმები, რომლის ცხოვრებაში გატარებას ხელს უშლიდა გადაყენებული პრეზიდენტი ნოვოტნი. ახალ რეფორმებს შეუძლია დიდი ცვლილებები მოახდინოს სოციალურ ცხოვრებაში, მისი გატარებით დიდი უფლება ეძლევა სამეურნეო ორგანოებს,—გამოიჩინონ ინიციატივა. მიიღონ გადაწყვეტილებანი საბაზრო საწყისებთან შეფარდებით. შედარებით თავისუფალი ეკონომიური პოლიტიკა ხელს შეუწყობს.—პოლიტიკურ თავისუფლების დამყარებას. მაშასადამე ახალ მართველობას აქვს ბევრი შანსები გააგრძელოს დაწყებული მუშაობა. პირველ ხანებში დაბრკოლებები მრავალი იქნება.—ხოლო საბოლოო ანგარიშში მაინც თავისუფლება გაიმარჯვებს»-ო.

ფრანგული პრესა «ლო მონდ», «ორორ», «კომბა» თავიანთ მიმოხილვაში მკაფიოდ აღნიშნავენ აღმოსავლეთ ევროპაში მომხდარ მოძრაობის დიდ მნიშვნელობას და იმ შედეგებს, რომლებიც შეიძლება მას მოჰყვეს, უმთავრესად იმ გავლენას, რომელიც მას შეუძლია დაუბრუნოს მთლიანად საბჭოთა პოლიტიკურ ცხოვრების მიმდინარეობაზე.

გან—ქან.

მეგობრის წერილიდან.

... ხდება ის რაც უნდა მომხდარიყო. საბჭოთა პოლიტიკურმა მართველობამ ნახევარი საუკუნის მანძილზე იბორძიკა ტერორით, უდანაშაულოთა ხოცვა-ჟლეტით, სტილინი ცეცხლითა და მახვილით იკაფავდა გზას—უშეცირესობისგან ხელში ჩაგდებული ძალაუფლების შესანარჩუნებლად. წამება და ტანჯვა საღებოდ იქნა ე. წ. «სოციალიზმის» გამარჯვებისთვის, ბედნიერი ცხოვრების დამყარებისთვის. დაქირავებული კალმოსნებიც აყრუებდნენ მთელ ქვეყნიერებას ხალხთა აღფრთოვანებით და კმაყოფილებით.... ეს მდგომარეობა დღესაც გრძელდება, იმ განსხვავებით, რომ თუ წინათ ხმა პროტესტისა არსაიდან ისმოდა, ინკვიზიციური, მრისხანე პირობების ქვეშ უდანაშაულო მისთვის გამოგონილ ბრალდებებზე ხელს აწერდა, დღეს მდგომარეობა შეიცვალა და ხალხის გულში ჩამარხულმა თავისუფლების სურვილმა ამოხსოტქა. გადაბარგდა თუ არა ამ ქვეყნიდან ტირანი, პოლიტიკური არტახები ცოტათი მაინც მოეშვა, თავისუფალი შემოქმედების ნაპერწკალი აქა-იქ ამოვარდა წარსულისა და აწმყოს სოციალური და პიროვნული ჩაგვრის ნიმუშები გამოამხეურა. არც ნივთიერი დაკმაყოფილების დაპირებამ ჩააჩუმა ამხედრებული კალამი, რომელმაც ყველას გასაგონად გადასძახა: «არა ერთი პურიტა»... ამას მოჰყვა არა ერთი მხილება ვაბე-

დული, თავაწეული, ამოძრავდნენ დუდინცოვები, სოლჩენი-
ცეში და სხვები, დაჰკმეს, გაჰკიცხეს არა მარტო წარსული,
—სტალინის სისტემა, არამედ მისგან დარჩენილი მეთოდ-
ები სასამართლოში, ადამიანის ტრადიციაში; მწერლო-
ბაში.

მწერალ სოლჩენიციანის საბრალდებულო—საპროტესტო
ფურცელს შეუერთდა 82 მწერალი. შათ მოითხოვეს ცენზურ-
ის მოხსნა, სიტყვისა და წერის თავისუფლება, ხოლო უმთა-
ვრესია კომუნისტური იდეოლოგიის ქვეშ აღზრდილმა ახალ-
გაზდობამ ნამდვილი ჯანყი მოაწყვეს დიქტატურის წინააღმ-
დეგ. მათ მობეზრდათ ნახევარი საუკუნის მანძილზე ერთ და
იგივე განუბორციელებელი დაპირებების და ათასჯერ გადა-
ღეპილი ლოზუნგების მოსმენა. ისინი გამოვიდნენ სააშკარა-
ოზე, აღმართეს თავისუფლების დროშა. ვრცელდება არალე-
გალური ფურცლები, სადაც კრიტიკის ქარცეცხლშია გატა-
რებული პოლიტიკური მართველობის მეთოდები და საერ-
თოდ საბჭოთა წყობილების სისტემა. ჩვენ მოწამენი ვართ
მოსკოვში, პეტროგრადში თუ უკრაინაში ათეული გასამარ-
თლების, რომლებიც მოხდა დახურულ კარებში. ისე რო-
გორც წინათ—ბრალდებულთა გასამართლება ხდება წინას-
წარ დანიშნული მოსამართლეებისგან, რომლებსაც განაჩენი
—ჯიბეში აქვთ—ზევიდან მიღებული. მიუხედავად ყველა რე-
პრესიული ზომებისა, კარებთან ქუჩდება ხალხი და თავის
აღშფოთებას გამოსთქვამს—რაც ხშირად გადადის აშკარა
საპროტესტო მანიფესტაციაში.

ახალგაზდა ბრალდებულთ სასამართლოში თავი უჭი-
რავთ ღირსეულათ. თავს იცავე გმირულად, არცერთ პოლი-
ტიკურ ხასიათის ბრალდებაზე უარს არ ამბობენ, პირიქით,
თავს ეხსმიან გამეფებულ წესებს. საკმარისია ერთი მაგალი-
თის მოყვანა: «არა თუ უარს ვამბობ იმაზე რაც გავაყე-
თე, როცა აქედან გავალ გარეთ ისევ გავაგრძელებ ბრძო-
ლას».ო.

შეუძლებელი არაა, რომ ყველა მისჯილი მომავალ ბრ-
ძოლისთვის გამოუსადეგარნი გახდნენ, მაგრამ მათი გაბედუ-
ლი გამოსვლები გარეთ სხვებს წაახალისებს, ახალ-ახალ ძა-
ლებს ახალ ბრძოლებისთვის დარაზმავს...

საბჭოთა პრესამ გააზშირა სასამართლოს დემოკრატიუ-
ლი წესების შესახებ ლაპარაკი, გასაგებია რატომ, მოსკოვს
დღეს აღარ შეუძლია ოდნავ მაინც ყური არ ათხოვოს განათ-
ლებულ კაცობრიობის თავისუფალ ხმას. ახალგაზდა პოეტე-
ბის გასამართლების და მათთვის სასჯელის გამო საბჭოთა
მთავრობამ დასაფლეთიდან მიიღო საპროტესტო წერილი
მრავალ ათეულ გამოჩენილ მწერლიდან და მეცნიერიდან,
რომელსაც იგი უმაღლეს საბჭოთა მოქალაქეთ, მაგრამ აღარ
ჩნება გაუმხელი, რაც მორალურად ამაგრებს პროტესტან-
ტებს.

არც საბჭოთა მოწინავე საზოგადოება ჩამორჩა დასავლეთს. მიუხედავად მოსალოდნელი რეპრესიებისა—საპარტისტო პეტიციაზე ხელს აწერს: ისტორიკოსი, მეცნიერი, ხელოვნების გამოჩენილი მუშაკი, მწერალი, პოეტი; მოითხოვენ სასამართლოს ღია კარებში, განაჩენის გადაწინაგვას. გახშირდა არადეგალური ფურცლები, სადაც ითხოვენ დემოკრატიული წესების შემოღებას...

რეპრესიებმა, პოლიციურ ზომებმა მხოლოდ გაამწვევეს დამოკიდებულება.

ხელისუფლებას გადაწყვეტილი აქვს დააშინოს ოპოზიცია, რადგან მას არც სურვილი აქვს და არც ხერხემალი გაატაროს რადიკალური რეფორმები. ამიტომ ხელიდან რომ არ გაუშვას მართველობის სადავე, — მიმართავს სტალინის გათეთრებას, მის წამოყენებას. ამხრივ ფრიად დამაფიქრებელი ნიშნებია თვალწინ.

საბჭოთა პრესიდან გაჰქრა ლაპარაკი სტალინის დანაშაულებზე. ისტორიულ ნარკვევებში, შრომებში, სასწავლო-სახელმძღვანელო წიგნებში აღარ იხსენიება—ხრუსჩოვის მიერ მნიღებული სტალინის ნამოქმედარი. პირიქით, აღიარებულია მისი დადებითი როლი პარტიაში და საერთო მართველობაში.

კიდევ მეტი, 1967 წელს გამოვიდა კომპარტიის ისტორიის მესამე ტომი, სადაც შეცვლილია მისი როლის შეფასება 1959 წელთან შედარებით. გამოიკა პოლიტიკური განათლების წიგნი, შიგ აქტიცებენ, — არავითარ პიროვნების კულტი არ ყოფილა. ასეთი კულტი შეიქნა მხოლოდ მის გარშემო. ზოგიერთი კანონების დარღვევა გამოწვეული ყოფილა — გარშემორტყმული მტრებისგან შექმნილი განსაკუთრებული მდგომარეობის გამო. გაჰქრა უმძიმესი ბრალდება, რასაც სტალინს უყენებდნენ, სახელდობ, ომისგან თავდაცვის მოუშხადებლობა, ჰიტლერის მეტი ნდობა, ვინემ საკუთარი დიპლომატების და სხვ.

1967 წელს პროფ. ნიკიჩი გამორიცხული იქნა პარტიიდან, მარტო იმისთვის, რომ მან გაიხსენა სტალინის მიმართ, რასაც მასზე სწერდნენ 1941 წლის შეცდომების შესახებ და ექვი შტატანა სტალინის გენიალობაში...

საბჭოთა დღევანდელი ხელისუფლება, — სტალინის პიროვნების დაცვით — ამზადებს ნიადავს მისი მეთოდების დასაბრუნებლად, რათა შემუსროს დაწყებული მოძრაობა. უკვე წამოყვეს თავი აქა-იქ მიმალულმა სტალინის ყოფილმა პოლიციის დიდმა «ჩეკისტებმა».

გასამართლება ჩატარდა გამოცდილი ხელით. საქმარისია მოვიყვანოთ, თუ როგორ დაიბარეს, ახალგაზნა პოეტების მშობლები და განუცხადეს, თუ ისინი არ შესწყვეტენ შვი-

ლების დაცვას და პროტესტებს,—პასუხისგებაში იქნებიან შიკვეშულნი...

სტალინის დაგმობამ თავის დროზე,—ლენინის კულტი გამეფა და დღესაც ყოველ ფეხის გადადგმაზე მისი კერპი თვალში ეჩხირება მოქალაქეს. იგი იყო ფუძემდებელი წყარო «ჩეკისტური» მეთოდების, სტალინმა გაამახვილა, გააღრმავა, გააძლიერა უდანაშაულოთა სისხლით.

დღეს ამ უკანასკნელის აჩრდილი, რომლის გაცოცხლებას ფიქრობენ—ალარ აშინებს თავისუფლების მოწყურვალე ახალგაზრდობას და საერთოდ მოაზროვნე საზოგადოებას...

რასაკვირველია კბილებამდე შეიარაღებული დიქტატურა ადვილათ შესძლებს ჩააჩუმოს ოპოზიციონური გამოსვლები, მაგრამ იგი ვერ ჩაჰკლავს ხალხის სურვილსა და სულისკვეთებას. ხშირად რეპრესიული ზომები—მოუბრუნდება ვინც მას ხმარობს. მართალია, ჯერჯერობით წამოყენებულია მოთხოვნილება: განხორციელდეს საბჭოთა კონსტიტუციით მოხსენებული მოქალაქის უფლებები. არ უნდა დაგვავეწყდეს, რომ საბჭოთა კონსტიტუცია იძლევა სიტყვის, კრების, პრესის თავისუფლებას. ადვილი წარმოსადგენია, რომ ამაზე დიქტატურა ვერ დათანხმდება, რადგან ეს იქნებოდა მისი დანგრევა. ასე, რომ მოძრაობა გაგრძელდება, რომელიც შეიძლება დავსახოთ ჯერჯერობით როგორც რევოლუციონური ატმოსფერის შექმნა, ხოლო როცა მომწიფდება ნიადაგი, საქმარისა მცირე ბიძგი, რომ დიდი ქარიშხალი ამოვარდეს და გადალექოს ხალხთა სულშემსუთავი რეჟიმი...

თქვენი პლატონ ლექავა.

ქ. ბეირუთი.

ქართველთა უცხოეთში.

უნივერსიტეტის დღე.

ამაწლის 14 იანვარს «მუზე სოციალის» დარბაზში გაიმართა საჯარო სხდომა თბილისის უნივერსიტეტის 50 წლის-თავის აღსანიშნავად. იგი მოწყობილი იყო—ქართველ დღესღობისათა სათვისტომოს გამგეობის, მწერალთა და ჟურნალისტთა კავშირის და ქართველ მეცნიერთა მიერ შედგენილ საპატიო მომწვევ კომიტეტისგან.

სათვისტომოს თავმჯდომარის ბ. ნ. ზურაბიშვილის მოკლე სიტყვის შემდეგ, სიტყვა ეძლევა კრების საპატიო თავმჯდომარეს ყ. განათლების მინისტრს ბ. ნ. ცინცაძეს, რომელიც მოწამე და მონაწილე იყო უნივერსიტეტის დაარსების პირველ დღეებში გაწეულ მუშაობის, იგონებს მრავალ დაბრკოლებებს, სიძნელეთ, რაც დაძლეულ იქნა ჩვენი მეცნიერების თავდადებული მუშაობით და საქმის სიყვარულით.

პოეტ გ. ყიფიანმა წაიკითხა უნივერსიტეტის პირველი სტუ-
დენტის ქ-ნ მედეა ღამბაშიძის მოგონება. მოგონებებით და
სიტყვებით გამოვიდნენ: ბ. ბ. შ. კალანდაძე, ლ. ტიტვინიძე,
ნ. ყურულიშვილი. წაკითხული იქნა სიტყვები ბ-ნ ს. პირა-
ქაძის და სხვების.

ყველამ მოახდინა წარუშლელი შთაბეჭდილება.

აო. მათირიშვილის ძღვსეცემა.

ამაწლის 31 მარტს—მწერალთა და ჟურნალისტთა გამგე-
ობის მიერ მოწყობილ იქნა ქართველთა საჯარო კრებაზე
ბ-ნ ალექსანდრე შათირიშვილის მოხსენება შემდეგ თემაზე:

«სამშობლოს განცდა თანამედროვე ქართულ პოეზიაში».

მოხსენება მოსმენილ იქნა დიდის ინტერესით. ფრიად
შინაარსიანმა მოხსენებამ დამსწრე საზოგადოებზე დასტოვა
ღრმა შთაბეჭდილება.

ძ-ნ მერი ღაღიანის ხსოვნას.

მძიმე და იდი ხნის ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვა-
ლა ამაწლის 7 აპრილს. ქ-ნი მერი იყო განსვენებული კოკი
დადიანის მეუღლე, დიდი სიმონ წერეთლის ასული. თავად
სიმონ წერეთელს ხშირად ირჩევდნენ ქუთაისის თავად-აზნა-
ურთა გუბერნიის მარშლათ. ის იყო ფრიად თავდაბალი და
ლიბერალური აზროვნების ადამიანი. ამხრევ ნებას ვაძლევ
ჩემს თავს მოვიგონო ამ დიდი პიროვნების—დამახასიათებ-
ელი შემთხვევა. 1905 წლის რევოლუციის დამარცხების შემ-
დეგ ქუთაისში გამაგზავნა ჭიათურის ს. დ. ორგანიზაციის—
შივედი კ. კუმბურიძესთან. რომელმაც მითხრა შემდეგი: ივ-
გომართელის ბინაზე არიან გაჩერებული ნ. ყორღანი და ვლ.
მგელაძე. მათი იქ დატოვება შეუძლებელია გავსწრე მაში-
ნვე სიმონ წერეთლის ბინისკენ. გზაზე ქ-ნი მერი შეხვდა. გა-
ეხარდა ჩემი ნახვა. აუხსენი, მჭირდება ბინა ორი ადამიანის-
თვის. კიდევ ზაქარია გურული? წამოიძახა ღმირი ქ-ნ მე-
რიმ და მითხრა, წადი დედა ინახულე მარტო არისო (ზ. გურუ-
ლი გამოყვანილი იქნა ციხიდან მარშალის თავდების ქვეშ).
ბინაზე დაშვდა მარტო ქ-ნი ტასო. ფრიად გაეხარდა ჩემი
ნახვა, დაწვრილებით გამომკითხა ჭიათურის ამბები. როცა
გაუმზილე ვსთხოვე ორი კაცისთვის ბინა. მიპასუხა, ყაჩაღები
არ მომიყვანო. თუ თქვენი პარტიის ხალხია—უსათუოდ მი-
ვიღებთო. უთხარი: ნოე ყორღანია და ვლასა მგელაძეა მეთ-
ქი. ამ წუთში მოიყვანეო, სიხარულით გავარდი გარეთ. ვინა-
ხულე ნოე და ვლასა. ნოე ჩოხა-ახალუხში იყო მორთული.
შავ სათვალეებს ატარებდა; ჩავსვი ეტლში და საღამოს მივე-
დი ქ-ნ ტასოსთან. დიდი ოთახი გამზადებული იყო ორი
ლოგინით, საწერ-მაგიდით. დიდი ხანი არ გასულა მობრძან-

და მარშალი. ჩამოვართვი მუდირი, სიცილით მითხრა: «შენ კარგ საქმეზე არ იქნები მოსული» ო... მუდირი სულ ჩინ-მედლებით იყო გაქუდილი.

ქ-ნ ტასომ წარუდგინა სტუმრები. გაეცნენ, დასხდნენ და გააბეს ტკბილი საუბარი... ასე ხელს უწყობდა მთელი ოჯახი პროგრესიულ მოძრაობას.

ასეთივე მოყვასი, კეთილშობილი, ყველაზე მზრუნავი, დამხმარე იყო ბ-ნ კოკის და შერის მთელი ოჯახი უცხოეთში. ქ-ნ მერიმ თავის შრომით ხშირად ნივთიერ სივიწროეში მყოფმა გამოზარდა და განათლება მისცა თავის შვილებს.

მის განშორებამ ღრმად დაამწუხრა მთელი ქართველი საზოგადოება. მიცვალებული 12 აპრილს გადმოსვენებულ იქნა ქართულ ეკლესიაში. შემდეგ დიდძალ საზოგადოების თანდასწრებით დასაფლავებული ს. ლევილის ქართველ ძმათა სასაფლაოზე.

კუბოს ამკობდა მრავალი, ცოცხალი ყვავილებისგან გაკეთებული გვირგვინები, მათ შორის ქართულ სათვისტომოსგან და აგრეთვე გვირგვინი ქართული წარწერით—ქიათურელ ახლო მეზობლებიდან.

დაუვიწყარი დარჩება ქ-ნ მერის ხსოვნა ქართულ საზოგადოებაში. საუკუნოდ იყოს ხსენება—დიდი ქართველი მანდილოსანის.

ოჯახის მუდამ ერთგული მეგობარი,
ვალეკო ჩუბინიძე.

«ჩვ. დრ.» რედაქცია მწუხარებით აღნიშნავს ქ-ნ მერი დადიანის გარდაცვალებას, სამძიმარს უცხადებს მის შვილებს ძვირფასი დედის სამუდამოდ განშორების გამო.

ძ-ნი ევა აიბინდერ.

მძიმე ავადმყოფობის შემდეგ, ამაწლის 26 თებერვალს,— გარდაიცვალა ქ-ნი ევა, გულშემატკივარი და დამხმარე ქართველობის.

«ჩვ. დრ.» რედაქცია გულწრფელ თანაგრძნობას უცხადებს მის ოჯახობას და მეგობრებს.

ფილიპე შარაძე.

ამაწლის 12 აპრილს მოხუცთა თავშესაფარში გარდაიცვალა ფილიპე შარაძე, განსვენებული დაკრძალული იქმნა 17 აპრილს სოფელ ლევილის ქართველ ძმათა სასაფლაოზე.

მისი სამოცდაათი წლის ცხოვრება ჩვენი ერის ამ საუკუნის განმათავისუფლებელ ბრძოლის ანარქელია.

1914 წლიდან ის წევრია არალეგალურ ახალგაზდა სოციალისტ-ფედერალისტთა ორგანიზაციისა. რე მელ მაც ძველ-

საჩინო როლი ითამაშა ქართულ მოსწავლე ახალგაზდობაში ეროვნულ რევოლუციონურ შეგნების გავრცელების საქმეში. და როდესაც 1917 წლის აპრილში თებერვლის რევოლუციის წყალობით შესაძლებელი გახდა ამ ორგანიზაციის პირველ თავისუფალ კონფერენციის მოწვევა, ფილიპე მისი ერთი ხელმძღვანელთაგანია. უნივერსიტეტში შესვლისთანავე ის სტუდენტთა კორპორატიულ მოძრაობის ხელმძღვანელ ორგანოს წევრია და როგორც ასეთს საშუალება მიეცა გაცნობოდა მაშინდელ ჩვენი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ მარტველობის წევრებს. ფილიპე შარაძემ მონაწილეობა მიიღო მისთვის დამახასიათებელ თავდადებით და ენტუზიამით ნორჩი რესპუბლიკის ყველა თავდაცვითი ბრძოლებში. ჩვენი ქვეყნის უცხოელთა მიერ დაპყრობით, დასრულდა ფილიპე შარაძის ცხოვრების რომანტიული პერიოდი. საოკუპაციო ხელისუფლების წინააღმდეგ გამართულ უთანასწორო ბრძოლაში ფილიპე შარაძე პირველ რიგებშია. ამ წლიდან დაწყებული სამშობლოს დაცვებამდე, აგვისტოს აჯანყების დამარცხების შემდეგ, ე. ი. 4 წლის განმავლობაში ძნელი გამოსარკვევია როდის ის იყო თავისუფალად და როდის მეტეხში დატყვევებული. მიუხედავად ამისა, მან მონაწილეობა მიიღო თითქმის ყველა მნიშვნელოვან გამოსვლებში. ის მომწყობთაგანია იმ ფიცის, რომელიც დაპყრობის პირველ დღეებში თბილისის მოსწავლე ახალგაზდობამ დასდო ნაძალადევის ძმათა სასაფლაოზე. ფიცი შვილების მიერ მიცემული მამების მიმართ, რომ ისინი განაგრძობდნენ ბრძოლას დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

აგვისტოს აჯანყების საყოველთაო მზადებაში მან თავიდან ბოლომდე მსუროვალე მონაწილეობა მიიღო. ის იმთავითვე აღმოჩნდა სოციალისტ-დელერალისტთა იმ წრეში, რომელიც აჯანყების მიზანშეწონილების იდეიას ურეზერვოდ იღებდა. აჭარის დამოუკიდებლობის კომიტეტმა, — რომელსაც გიზო ანჯაფარიძე და გიგა ჩიქოვანი ხელმძღვანელობდნენ, — ის დანიშნა ცენტრთან კავშირად. კითურის ნაადრევ გამოსვლის გამო, ის თბილისში გადაიჩეხა და ამით ის უიქველ ჩავარდნას და დახვრეტას გადაურჩა.

აჯანყების მეათე დღეს, მაშინ დამკომი უკვე დანებებული იყო, როდესაც ცნობილ ჩეკისტმა მიქაძემ მიაგნო ფ. შარაძე და დაატუსაღა. ჩეკაში დიდი წამების შემდეგ ის პირობითი განათავისუფლეს. მან შესძლო ჩეკისტების შეთვალუპრეობიდან თავი დაეჭვრინა და მესამე დღეს თავი გურიას შეაფარა. ის იქ შეუერთდა ტყეში მყოფ აჯანყებულებს და მათთან ერთად ნოემბრის რიცხვებში საბოლოოდ დასტოვა მშობლიური მიწა.

საფრანგეთში ჩამოსვლისას, მან იმთავითვე აღლო აუღლო მისთვის შექმნილ ახალ ვითარებას. ის ხშირად იგონებდა თავის ბაბუას, კარის მღვდელს, რომელიც სოფიო გურიელს

თან ახლდა ტრაპიზონში მისი გადმოსვენეწილ ოძისას. ის საე-
სებით გრძნობდა, რომ ოჯახური წარსული მას ავალდებუ-
ლებდა.

ამ დროიდან მას წილად ხვდა სივიწროვე, სიღარიბე,
ტანჯვა, მაგრამ მას ეს გადაქონდა ხალისით, მტკიცე ნების-
ყოფით და შეუწყვეელი იმედით, რადგან მას გააჩნდა ღრმა
რწმენა იმისა, რომ ის ემსახურებოდა თავის ქვეყნის განთა-
ვისუფლების წმინდა საქმეს.

უცხოეთში არა მარტო თავის თანამემამულეებში მა^ნ
დაიმსახურა ყველას პატივისცემა, მიიპყრო ყველას ყურად-
ღება თავის სიღინჯით, სიღარიბისით, თავდაზღოვნით და
იშვიათ უნაგარობით. არასოდეს უძებნია სახელი და დიდება;
სხვებს კი ახალისებდა, წინ სწევდა. კარგი მეგობარი, ჩუმი
გარეგნულად, ის იყო ამაყი მტრისა და უსამართლობის მი-
მართ. მართალია უკანასკნელ წლებებში ის მეტათ დასუსტე-
ბული იყო ფიზიკურად, მაგრამ მას არასოდეს არ დაუკარ-
გავს თავის ხალხის საბოლოო გამარჯვების იმედი. ის ეკუთ-
ვნოდა იმ მოწინავე თაობის რაზმს, რომელიც დამოუკიდე-
ბელ, ნორჩ სახელმწიფოს დასაცავად წიგნს იარაღზე ცვლი-
და, რომელსაც არ უნახავს მოსვენება, არ უგემია დაწყხრე-
ბული ცხოვრება და ოჯახის სითბო.

ფილიპე შარაძე სულით და ხორციით შეეწირა ჩვენი ერის
დამოუკიდებლობის განხორციელების იდეას. ჩვენი მამე-
ბის და ძმების წინაშე ის ვალმობილი წარსდგება. მისი თა-
ნამებრძოლნი და მომავალში თავისუფალ ქართველთა თაო-
ბები, მისი უმწიკვლო პიროვნების ხსოვნას მუდამ თბილი
გრძნობით და მადლობით მოიხსენიებს.

ნიკოლ ურუშაძე.

საქართველოს სოც.-დემ. პარტიის სახ—ლი ბიურო და
«ჩვ. დრ.» რედაქცია გულწრფელ თანაგრძნობას უცხადებს
თავის მოძმე სოც.-დემ. პარტიას, მეგობრებს—ღირსეული
პატრიოტის ფ. შარაძის გარდაცვალების გამო.

სიკიზოლა (ნიკა) მელაძე

ქვემო იმერეთში სოფელ ჩხეთში ღარიბ ოჯახში დაი-
ბადა. წერა-კითხვა იქვე ისწავლა სოფლის სკოლაში.

ჯერ კიდევ ბავშვი სიღარიბემ ქალაქ ბათუმში გადაის-
როლა. ხელოსანთან შეგირდად მუშაობდა. ნიჭი გამოიჩინა.
კარგი ხელოსანი დადგა. ჩინებული ოსტატი გამოვიდა: ქარ-
თული უნაგრების, ფეხსაცმელების, ქაშრების, დამბაჩების
ბუდეების, მათარების და სხვ.

ბათუმში ჩამოყალიბდა მისი ხასიათი. შეითვისა და შე-
იყვარა ხელოსნების ყოფაცხოვრება. შეეთვისა მათ ჩვეულე-

ბებს. დიდი პატივისმცემელი იყო გამოჩენილი ოსტატების. ხშირად იტყოდა: «ლევან ყურჭუმეღია რომ ხანჯლის ტარს გათლიდა მის ნახვას არაფერი ჯობდაო». სიამოვნებით იგონებდა სხვა ხელოსნებსაც: ჯიშკარიანს, პაჯი პალის, ისმაილას, ჭეიშვილს, კობრეიძეს და სხვებს.

ნიკა, თავისი ბუნებით უფრო ქალაქელი იყო ვინემ სოფელი. ბათუმში ჩამოიხვეწა მისი ხელოსნური ხასიათი და გემოვნება. როგორც ხელოსანი გამგონე და დამჯერი იყო მუშტრის გემოვნების პატივისმცემელი და ანგარიშის გამწევი. იტყოდა: «ქარგი ხელოსანი მუშტრის შექნილია».

არ კმაყოფილდებოდა ხელოსნობაში დაკანონებული სილამაზის ნორმებით. ცდილობდა გალამაზებდას, ქართული ხელოვნების მოყვარულთა გემოვნებაზე.

საქართველოდან გადმოხვეწილი ქალაქ მარსელში ცხოვრობდა. ომის შემდეგ პარიზში გადმოსახლდა. ცხოვრობდა ბოსკეს ქუჩაზე. სადაც განსწავლავდა პატარა სახელოსნო.

საქართველოში ხანშიშესულები ბებიები, ბაბუები, მშობლები და სხვები ბავშვებს უჩიჩინებდნენ: «თუ გინდა ბედნიერი იყო უბედურებზე იზრუნეთ».

ნიკა ძველი ჩვეულების გამყოლი იყო და ამყობდა კი. დეც. მისი გავიცანი როცა გაჭირვებული მეგობრისთვის დახმარებას აგროვებდა.

ჩვენი საზოგადოების ერთ ნაწილს იზიდავდა გულღია ენაშოსწრებული ხელოსანის პიროვნება. თითონაც უყვარდა ხალხი და მისი სახელოსნო, უტუ მიჰყავს სამუქედლოსავით, ხალხით იყო სავსე. იქ თავს იყრიდნენ ქართული ხელოვნების მოყვარულნი, მუშტრები. ხალისიანი საუბარის მსმენელები და ავტორები. საუბარის შინაარსი მუდამ იყო საქარე ხელოსნის წარსული და მომავალი, ხალხის ბედი და უბედობა.

მისი სახელოსნო იყო ჩვეულებრივი ძველი დროიდან შემორჩენილი. საქართველოში ბევრი იყო. სეზოგადოდ ხელოსნებს ქართველი ადამიანის ცხოვრებაში სიხალისე და გამძლეობა შეჰქონდა, რაც ახალმა დრომ გადაივიწყა, სხვა მრავალ კეთილ ჩვეულებასთან ერთად. სამწუხაროდ.

ნიკა დიდად აფასებდა ქართული ძველი კულტურის და ნატოვარ ნაშთებს. სწუხდა, რომ ბევრი რამ იკარგება და ახალი ცხოვრება მოდიოდა მისთვის უცნობი და შეუსაბამო. მას ყველა მოვლენაზე თავისი აზრი ჰქონდა. უბრალო მუშა ხშირად გვაკვირვებდა თავისი აზრით.

საბჭოთა წარმომადგენელმა სცადა მისი მონადირება და საქართველოში დაბრუნება უზრჩია. ნიკამ ცივი უარი სთქვა. მოხდენილად უპასუხა: «ციმბირში წასვლას აქანა გოდა მირჩევნია»-ო.

საზოგადოდ ძალიან ენამახვილი იყო. ხუმრობა და მოხდენილი სიტყვის თქმა ისევე კარგად ეხერხებოდა როგორც წილა-მესტისა და მათარების შეკერა. ხშირად ვიგონებთ მის გამოთქმულ მოსწრებულ გამოთქმებს და ვწუხვართ. ჩვენთვის ერთგვარი დანაკლისი აღარ გაცოცხლდება.

სანამ ცოცხალი იყო ერთგულად ემსახურებოდა თავისი ქვეყნის ხელოვნებას. ჩვენ სათვისტომოში ქართული ფესხაცმელები და სხვა კარგად შესრულებული ქართული ხელოვნების ნიმუშები მისი მუყაითობის შედეგია. რაც კი კავკასიური რამე გამოჩნდა, ოპერა თუ სხვა წარმოდგენა, ფესხაცმელებით ნიკამ მოაწყო.

საზოგადოთ ფრიად საჭირო პიროვნება იყო ჩვენი საზოგადოებისათვის. სამწუხაროა მისი დაკარგვა. მისი შემცველი აღარავინ არის. ნიკა იყო ძველი ხელოსნების მემკვიდრე და უკანასკნელი ჩვენს ქართულ სათვისტომოში.

ნიკა მელქაძე გარდაიცვალა ამაწლის 13 თებერვალს მოხუცებულთა თავშესაფარში, საიდანაც მისმა მეგობრებმა ის გადმოასვენეს და დაასაფლავეს 17 თებერვალს სოფელ ლევილის ქართველ ძმთა სასაფლაოზე.

ნ. ყურულიშვილი.

ალექსანდრე მელიაძე.

ამაწლის 1 მაისს გულის ავადმყოფობით გარდაიცვალა ალ. მელიაძე.

განსვენებული ცნობილი იყო ქართულ საზოგადოებაში, როგორც მგრძნებარე პატრიოტი, უსაზღვრო მოყვარული თავის სამშობლოსი. უცხოეთში—მან მთელი თავისი ცხოვრება გაატარა მძიმე შრომაში და გამოზარდა თავისი ზვიღები, მისცა ყველას უმაღლესი განათლება.

ალექსანდრე იყო დაჯილდოებული ბუნებრივი ნიჭით—მან შესძლო დაებუქდა თავისი პატრიოტული შაირები—ფრაგულ ენაზე.

განსვენებული 7 მაისს გადმოსვენებული იქნა ქართულ ეკლესიაში და მრავალრიცხოვან საზოგადოების თანადასწრებით დეკანოზ ილიას მიერ გადახდილი იქნა პანაშვიდი.

განსვენებულის სურვილის თანახმად, მისი შვილები ცდილობენ მამის გადასვენებას საქართველოში.

«ჩვენი დროშა»-ს რედაქცია ღრმა მწუხარებას გამოხატავს ჩვენი თაამგრძნობის და მეგობრის ალ. მელიაძის უღროოდ დაკარგვის გამო.

ნოე უოკლანიას,

დაბადების 100 წლისთავის მახავენარ
წივნაკის გაიფხაფემაფ.

შეძღვნილი:

აკ. შავგულიძე	250	ფრანკი
Madame S. Dondoua	200	„
ილ. ზედგინიძე	200	„
სოშოს სათვისტომო	100	„
გრ. ბარამიძე	100	„
ქალბატონი ევა	100	„
ლ. არველაძე	90	„
ანა ელიგულაშვილი	50	„
შ. ჯაველიძე	50	„
არჩილ გედევანიშვილი	50	„
გ. ქორდანი	50	„
ტარიელ ქლენტი	50	„
მ. სტურია	50	„
ქრისტეფორე იმნაიშვილი	50	„
აფრასიონ ხვედელიანი	50	„
ლ. ფალავა	20	„
ერ. მაჭავარიანი	20	„
ალ. ტატიშვილი	20	„
კ. ჯაყელი	20	„
კ. საბანაძე	10	„
გრ. გვეტაძე	10	„

«ჩვენი ღრუბა»-ს ფონდი.

ირანის ქართველებისგან	200	ფრანკი
მიუნხენის რადიო	100	„
გრ. ბარამიძე	100	„
შ. ჯაველიძე	50	„
სოშოს სოც.-დემ. ორგანიზაცია	60	„

«ჩვენი დღეების» გამომწერა შეიძლება შემდეგ მისამართზე:

P. Inskirveli
17, rue de la Santé, Paris (13^e)

Gérant : M. Stouroua